

УДК 811.161.2»255.4+81»373:821(410)+929.5
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-34>

Андріана ІВАНОВА,
orcid.org/0000-0002-1733-4416
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) *andriana.ivanova@uzhnu.edu.ua*

Наталія ПОПОВИЧ,
orcid.org/0000-0001-6949-0771
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) *nataliya.popovych@uzhnu.edu.ua*

Микола БІЛЕЙ,
orcid.org/0009-0006-4870-8704
студент факультету іноземної філології
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) *bilei.mykola@student.uzhnu.edu.ua*

ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ КОРОЛІВСЬКОЇ РОДИНИ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ Р. ЛЕЙСІ «КОРОНА. КНИГА 1. ЄЛИЗАВЕТА ІІ, ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ. СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОЇ КОРОЛЕВИ (1947–1955)»)

Статтю присвячено дослідженню лексичних та граматичних особливостей зображення королівської родини у перекладі. Дослідження проведено на матеріалі роману Роберта Лейсі «Корона. Книга 1. Єлизавета ІІ, Вінстон Черчилль. Становлення молодшої королеви (1947–1955)». Виявлено, що питання лексичних та граматичних особливостей у перекладі досконало вивчено і наразі досліджується багатьма вітчизняними науковцями та науковицями. Зазначено, що лексичні та граматичні особливості мов оригіналу та перекладу відіграють значущу роль при перекладі будь-якого типу дискурсу. Визначено, що для подолання лексичних та граматичних невідповідностей між мовами оригіналу та перекладу слід застосовувати різноманітні лексичні та граматичні перекладацькі трансформації. Подано перелік прикладів використання таких лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій як контекстуальна заміна, компресія, декомпресія, описовий переклад, зміна порядку слів у реченні, антонімічний переклад, внутрішній та зовнішній поділи, вибір варіантного відповідника, калькування, перестановка слів, транспозиція та генералізація значення. Доведено, що при перекладі з англійської на українську мови слід використовувати компресію займенників, зважаючи на те, що їхнє використання в англійській мові більш поширене, ніж в українській. Висвітлено доцільне вживання контекстуальної заміни задля збільшення рівня зрозумілості та встановлення смислових зв'язків між різними лексемами та словосполученнями у тексті перекладу. Обстежено випадки вживання Богданою Носенко компресії та декомпресії як одних з основних перекладацьких трансформацій та вплив цієї перекладацької тактики на сприймання тексту перекладу та передачі першочергового задуму автора. Подано варіантні відповідники щодо усунення використання компресії у зазначених випадках. Виявлено випадки використання антонімічного перекладу, з'ясовано та описано особливості його використання у тексті перекладу. Зазначено вагомість заміни порядку слів у реченні, зокрема її вплив на формування речення та відмінності розташування членів речення у мові оригіналу та перекладу.

Ключові слова: переклад, лексикологія, грамати́ка, перекладацькі трансформації, Корона, британська королівська родина, Єлизавета ІІ.

Andriana IVANOVA,
 orcid.org/0000-0002-1733-4416
 Candidate of Philological Sciences,
 Associate Professor at the Department of English Philology
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) andriana.ivanova@uzhnu.edu.ua

Nataliya POPOVYCH,
 orcid.org/0000-0002-1733-4416
 Candidate of Philological Sciences,
 Associate Professor at the Department of Multicultural
 Education and Translation
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) nataliya.popovych@uzhnu.edu.ua

Mykola BILEI,
 orcid.org/0009-0006-4870-8704
 student of the Faculty of English Philology
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) bilei.mykola@student.uzhnu.edu.ua

**LEXICAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES OF THE ROYAL FAMILY'S
 DEPICTION IN TRANSLATION (BASED UPON THE UKRAINIAN TRANSLATION
 OF R. LACEY'S NOVEL "THE CROWN: THE OFFICIAL COMPANION,
 VOLUME 1: ELIZABETH II, WINSTON CHURCHILL, AND THE MAKING
 OF A YOUNG QUEEN (1947–1955)")**

The article is devoted to the study of lexical and grammatical peculiarities of the royal family in translation. The study is based upon the Ukrainian translation of Robert Lacy's novel "The Crown: The Official Companion, Volume 1: Elizabeth II, Winston Churchill and A Making of The Young Queen (1947–1955)." It has been established that the issue of lexical and grammatical particularities in translation has been thoroughly studied and is currently being researched by many Ukrainian scholars and scientists. It has been indicated that lexical and grammatical peculiarities of the source and target languages play a significant role in the translation of any type of discourse. It has been determined that various lexical and grammatical translation transformations should be used to overcome lexical and grammatical inconsistencies between the source and target languages. A list of examples of the usage of such lexical and grammatical translation transformations as contextual substitution, compression, decompression, descriptive translation, replacement, antonymous translation, inner and outer partitioning, synonymous substitution, calque translation, permutation, transposition, and generalization has been provided. It has been proved that compression of pronouns should be employed in translation from English into Ukrainian, given that their usage in English is much more widespread than in Ukrainian. It has been highlighted the expedient implementation of contextual substitution in order to increase the level of comprehensibility and establish semantic connections between different lexemes and phrases in the target text. The article has analysed the cases of Bohdana Nosenok's usage of compression and decompression as one of the principal translation transformations and the impact of this translation technique on the comprehension of the target text and the transmission of the author's primary intention. The alternative responses aimed at eliminating the usage of compression in indicated cases have been presented. The peculiarities of applying antonymous translation have been clarified and described. The grammatical importance of replacement, in particular, its impact on sentence formation and differences in the location of sentence members in the source and target languages, has been noted.

Key words: translation, lexicology, grammar, translation transformations, *The Crown*, British royal family, Elizabeth II.

Постановка проблеми. Впродовж понад тридцяти років незалежної України питання лексико-граматичної адекватності перекладу займало і по сьогоднішній день займає чільне місце серед вітчизняних перекладачів та дослідників. Особливої актуальності воно набирає саме у контексті художнього перекладу, де перед перекладачем постає завдання: зберегти первинний задум й особливий стиль автора та досконало передати

це у мові перекладу. А у випадку, коли текст оригіналу наповнений термінологією, а також складними лексемами та граматичними конструкціями, можна виокремити певні лексико-граматичні особливості та перекладацькі трансформації, застосування яких допомагає перекладачеві досягти перекладацької адекватності та еквівалентності.

Аналіз досліджень. Питання лексико-граматичних особливостей при перекладі було нео-

дноразово досліджено вітчизняними науковцями. Зокрема, можна виділити І. В. Корунця, що досліджував лексикологічні та лексико-граматичні аспекти перекладу (Корунець, 2003), Н. А. Лебедеву, Г. А. Бевзо, Г. Д. Малінську та О. В. Деменчу, які дослідили порівняльну лексикологію української та англійської мов (Лебедева, Бевзо, Малінська, 2022; Demenchuk, 2018) та А. В. Руду, що окреслила лексико-граматичні трансформації під час перекладу розмовної лексики англomовного кінодискурсу (Руда, 2020).

Мета статті – визначити лексико-граматичні особливості роману Роберта Лейсі *The Crown: The Official Companion, Volume 1: Elizabeth II, Winston Churchill and A Making of The Young Queen (1947–1955)* та його українського перекладу Богдани Носенок, а також проаналізувати методи дотримання лексико-граматичної відповідності між текстом оригіналу та перекладу.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, де з кожним роком видається все більше книжок, роль перекладача не втрачає своєї актуальності. Незважаючи на значні інновації у сфері сучасних технологій, до прикладу загальновідомий чат GPT, важливість людського перекладу зберігає свою значущість. Штучний інтелект може відтворити лексеми та граматичні конструкції тексту оригіналу у перекладі, проте досить поширеним є явище лексико-граматичної невідповідності, коли переклад неможливо назвати адекватним, адже він не відповідає нормам мови перекладу.

С. Гатчінгс стверджує, що «у межах (і за межами) перекладознавства добре відомо, що роль перекладача виходить за рамки звичайного технічного координатора комунікації або пасивного міжкультурного «посередника» (переклад наш. – Б.М.) (Hutchings, 2021), а Л. Венуті зазначає, що «більшість видавців, рецензентів і читачів вважають перекладений текст, прозовий чи поетичний, художній чи нон-фікшн, прийнятним, коли він читається вільно, коли відсутність будь-яких лінгвістичних чи стилістичних відмінностей робить його зрозумілим, створюючи враження, що [...] переклад насправді є не перекладом, а оригіналом» (переклад наш. – Б.М.) (Venuti, 2008: 1).

Що стосується роману «Корона. Книга 1: Єлизавета II, Вінстон Черчилль. Становлення молоді королеви (1947–1955)», то слід зазначити, що це видання написано історичним біографом Робертом Лейсі, автором бестселерів, який також є радником з історичних питань серіалу, дозволяє поглинути вглиб історії початку правління Єлизавети II, а в особливу атмосферу першого сезону

популярного серіалу можна поринути завдяки залаштунковим фотографіям, ретельно дослідженим історичним зображенням того часу та багато іншим деталям (Goodreads). Отже, у книзі вдало здійснений аналіз та порівняння елементів вигаданого та історично правдивого.

Для досягнення адекватного перекладу роману Богдана Носенок використала низку лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій. Зокрема, це можна простежити саме під час зображення кохання та шлюбу Єлизавети II та принца Філіпа. Приклад цього знаходимо на самому початку роману, коли автор описує першу зустріч королеви та її обранця: *In reality, neither of the couple has ever been quite sure precisely where and when they first met* (Lacey, 2017: 17) – *Богдана Носенок переклала це так: Насправді вони обоє не пригадують ні час, ні місце першої зустрічі* (Лейсі, 2021: 17).

Чітко простежуємо, як перекладачка вдалася до таких перекладацьких трансформацій як антонімічний переклад, перестановка слів та контекстуальна заміна при перекладі *neither of the couple* на *вони обоє*. У наступному прикладі: *has ever been quite sure precisely* – *не пригадують* так само, було застосовано антонімічний переклад, контекстуальну заміну та компресію. На нашу думку, компресію щодо лексеми *precisely* можна було уникнути переклавши це словосполучення: *власне не пригадують*. Антонімічний переклад та контекстуальну заміну було застосовано і щодо *where and when* – *ні час, ні місце*. Окрім цього, щодо перекладу лексеми *met* – *зустрічі* перекладачка вдалася до транспозиції.

Деякі перекладацькі деталі постають, коли автор намагається занурити нас в приватний світ королеви Єлизавети II та принца Філіпа. Як у наступному реченні: *But they do recall exactly when they first took serious notice of each other* (Lacey, 2017: 17) – *Зате добре пам'ятають, коли по-особливому подивилися одне на одного* (Лейсі, 2021: 17).

Богдана Носенок при перекладі словосполучення *recall exactly* на *добре пам'ятають* використала перестановку слів, контекстуальну заміну та вибір варіантного відповідника. Щодо *they took serious notice* – *по-особливому подивилися* вона використала контекстуальну заміну та компресію. На нашу думку, компресія лексеми *first* була використана недоцільно, адже варіантний відповідник *вперше по-особливому подивилися* набагато краще передає першочерговий задум автора.

Однак, компресія була успішно застосована перекладачкою щодо особового займенника *they*,

який двічі був поданий автором у прикладі, адже англійські займенники «становлять найбільшу і найбільш неоднозначну групу слів через різні суперечливі визначення та класифікації в лексикографічних джерелах, що викликає труднощі в їх розумінні, вживанні та адекватному перекладі іншими мовами, зокрема українською» (переклад наш. – Б.М.) (Lytvynov, 2022: 15). Отже, більшість перекладачів вважають доцільним вдатися до компресії займенників у тому випадку, коли це не впливає на розуміння тексту перекладу.

Однією з найбільш сенсаційних подій, що сталися в британській королівській родині у XX столітті, є зречення Едуарда VIII, яке спричинило докорінні зміни в британській історії та вивело на політичну арену його молодшого брата короля Георга VI. За своє досить коротке життя він встиг стати не просто люблячим сином, чоловіком і батьком, а й водночас впливовим лідером Великої Британії та Співдружності націй у найскладніші часи історії людства – Другої світової війни (The Official Website of Royal Family).

Саме так у своєму романі описує його Роберт Лейсі. Водночас він не оминає і слабкі сторони короля, що були чітко зображені завдяки різним семантично забарвленим лексемам. Своєю чергою Богдана Носенок використовує низку лексичних та граматичних трансформацій для того, щоб досконало передати це в українському перекладі. Зокрема, це можна помітити у наступному прикладі: *Then George VI gamely clenches his jaw, twists his tongue around Philip's trio of titles, and rounds off the list with the highest honour in his gift, the Order of the Garter, with which Edward III first knighted his fighting companions in 1348* (Lacey, 2017: 16) – *Король починає заїкатися, коли намагається вимовити всі даровані титули Філіпа. Він завершує цей список найвищою відзнакою Великої Британії – Орденom Підв'язки, яким Едуард III вперше посвятив у лицарі свої товаришів по бою в 1348 році* (Лейсі, 2021: 16).

Як бачимо, перекладачка використала зовнішній та внутрішній поділ (коли намагається вимовити всі даровані титули Філіпа). На нашу думку, це допомогло тексту перекладу стати ближчим до оригіналу. Окрім цього, було застосовано компресію (*then; gamely clenches his jaw*), декомпресію (коли намагається вимовити; даровані; він; році), генералізацію значення (*George VI – Король; trio – всі*); перестановку слів (*Philip's [...] titles – титули Філіпа; fighting companions – товаришів по бою*); контекстуальну заміну (*twists his tongue around – починає заїкатися; in his gift – Великої Британії*), та описовий переклад (*knighted – посвятив у лицарі*).

У наступному прикладі натомість ми можемо виокремити різноманітні лексеми та словосполучення, спрямовані на розкриття світлих сторін короля Георга VI: *His secret to managing all these parts was that he remained consistently in style and at heart a Norfolk country gentleman* (Lacey, 2017: 40) – *Секрет його успішного виконання будь-якої з них полягав у тому, що він залишався незмінно – стилем та душею – джентльменом з Норфолку* (Лейсі, 2021: 40).

По-перше, Богдана Носенок застосувала тут контекстуальну заміну при перекладі *to managing all these parts – виконання будь-якої з них*. По-друге, у зазначеному фрагменті було здійснено перестановку слів: *his secret – секрет його та a Norfolk [...] gentleman – джентльменом з Норфолку*. По-третє, було використано декомпресію (*успішного*) та компресію (*parts; country*).

Особливу увагу у своєму романі Роберт Лейсі виділив суперечці, що виникла у 1952 році навколо прізвища Єлизавети II та її дітей. Для того, щоб передати основну думку автора та певні особливості тексту оригіналу, Богдана Носенок вдалася до низки лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій, як-от: *It is not always realised that Queen Elizabeth II came to the throne as Elizabeth Mountbatten, and that for eight weeks it was quite true to say, as Lord Louis Mountbatten proudly boasted one night over dinner at Broadlands, "that the House of Mountbatten now reigned."* (Lacey, 2017: 72) – *Не завжди згадують про те, що королева Єлизавета II зійшла на трон як Єлизавета Маунтбеттен і була такою впродовж восьми тижнів. Та однієї ночі за вечерею в Бродлені лорд Луїс Маунтбеттен почав вихвалитися, що нині панував «Дім Маунтбеттенів»* (Лейсі, 2021: 72).

У цьому фрагменті ми чітко можемо виділити таку лексичну перекладацьку трансформацію як контекстуальна заміна: *realised – згадують та came – зійшла*. Окрім цього було застосовано зовнішній поділ, компресію (*it was quite true to say; proudly*), декомпресію (*була такою; почав*), калькування (*the House of Mountbatten – Дім Маунтбеттенів*) та заміну порядку слів у реченні (*as Lord Luis Mountbatten proudly boasted one night over dinner at Broadlands – та однієї ночі за вечерею в Бродлені лорд Луїс Маунтбеттен почав вихвалитися; «that the House of Mountbatten now reigned» – що нині панував «Дім Маунтбеттенів»*).

Висновки. Отже, у результаті зіставлення тексту оригіналу Роберта Лейсі *The Crown: The Official Companion, Volume 1: Elizabeth II, Winston Churchill and A Making of The Young*

Queen (1947–1955) з його українським перекладом Корона. Книга 1. Єлизавета II, Вінстон Черчилль. Становлення молоді королеви (1947–1955) у виконанні Богдани Носенок можемо зробити висновок, що для досягнення адекватного та еквівалентного перекладу перед перекладачем постає завдання доцільного застосування лексич-

них та граматичних перекладацьких трансформацій. Богдані Носенок вдалося передати першочерговий задум автора завдяки таким лексичним та граматичним перекладацьким трансформаціям як контекстуальна заміна (22%), компресія (22%), декомпресія (15%), перестановка слів (13%), антонімічний переклад (7%) та інші (21%).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
2. Лебедева Н.А., Бевзо Г.А., Малінська Г.Д. Порівняльна лексикологія української та англійської мов. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 2. Ч. 2. С. 45–52. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_2/2-2_2022.pdf#page=55 (дата звернення: 10.11.2023).
3. Demenchuk O. *Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages*. 2nd ed., rev. Rivne: RSUH, 2018. 146 p.
4. Руда А.В. Лексико-граматичні трансформації під час перекладу розмовної лексики англійської мови. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 7. С. 77–81. DOI: 10.32447/2663-340X-2020-7.13.
5. Hutchings S. Translation and the ethics of diversity: editor's introduction. *The Translator*. 2021. Vol. 27. P. 339–350. DOI: 10.1080/13556509.2022.2062108.
6. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Second edition. London: Routledge, 2008. 336 с. DOI: 10.4324/9780203553190.
7. The Crown: The Official Companion, Volume 1: Elizabeth II, Winston Churchill, and the Making of a Young Queen. *Goodreads*. URL: https://www.goodreads.com/book/show/34974747-the-crown?from_search=true&from_srp=true&qid=L2gk3myXWE&rank=1 (дата звернення: 10.11.2023).
8. Lacey R. *The Crown: The Official Companion, Volume 1 Elizabeth II, Winston Churchill and the making of a young queen (1947–1955)*. Blink Publishing, 2017. 336 p.
9. Лейсі Р. Корона. Книга 1. Єлизавета II, Вінстон Черчилль. Становлення молоді королеви (1947–1955) / пер. з англ. Богдани Носенок. Харків: Фоліо, 2021. 317 с.
10. Lytvynov, O. Rendering English Universal Pronouns into Ukrainian: a Corpus Approach. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*. 2022. Series 9. P. 14–36. DOI: 10.31392/NPU-nc.series9.2022.24.02.
11. George VI (r. 1936–1952). *The official website of the Royal Family*. URL: <https://www.royal.uk/george-vi> (дата звернення: 10.11.2023).

REFERENCES

1. Korunets, I. V. (2003). *Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad): Pidruchnyk [Theory and practice of translation (aspects of translation)]*: pindruchnyk. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
2. Lebedieva, N. A., Bevzo, H. A., Malinska, H. D. (2022). Porivnialna leksykolohiia ukrainskoi ta anhliiskoi mov [Comparative lexicology of the Ukrainian and English languages]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33 (72), 45–52. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/2_2022/part_2/2-2_2022.pdf#page=55 (date of application: 10.11.2023) [in Ukrainian].
3. Demenchuk, O. (2018). *Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages*. 2nd ed., rev. Rivne: RSUH.
4. Ruda, A. V. (2020). *Leksyko-hramatychni transformatsii pid chas perekladu rozmovnoi leksyky anhlo-movnoho dyskursu [Lexical and grammatical transformations in the translation of colloquial vocabulary in English discourse]*. *Lvivskyi filolohichnyi chasopys*, 7, 77–81. DOI: 10.32447/2663-340X-2020-7.13 [in Ukrainian].
5. Hutchings, S. (2021). Translation and the ethics of diversity: editor's introduction. *The Translator*, 27, 339–350. DOI: 10.1080/13556509.2022.2062108.
6. Venuti, L. (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Second edition. London: Routledge. DOI: 10.4324/9780203553190.
7. The Crown: The Official Companion, Volume 1: Elizabeth II, Winston Churchill, and the Making of a Young Queen. *Goodreads*. URL: https://www.goodreads.com/book/show/34974747-the-crown?from_search=true&from_srp=true&qid=L2gk3myXWE&rank=1 (date of application: 10.11.2023).
8. Lacey, R. (2017). *The Crown: The Official Companion, Volume 1. Elizabeth II, Winston Churchill and the making of a young queen (1947–1955)*. Blink Publishing.
9. Leisi, R. (2021). *Korona. Knyha 1. Yelyzaveta II, Vinston Cherkhyl. Stanovlennia molodoi korolevy (1947–1955) [The Crown: The Official Companion, Volume 1 Elizabeth II, Winston Churchill and the making of a young queen (1947–1955)]*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
10. Lytvynov, O. (2022). Rendering English Universal Pronouns into Ukrainian: a Corpus Approach. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 9, 14–36. DOI: 10.31392/NPU-nc.series9.2022.24.02.
11. George VI (r. 1936–1952). *The official website of the Royal Family*. URL: <https://www.royal.uk/george-vi> (date of application: 10.11.2023).